

Zapiski, ocene in poročila

UKRAJINSKI SLOVENIST ANATOLIJ VASYL'OVYČ GOREC'KYJ (1938—1972)

Letos, ko praznujemo stoletnico Cankarjevega rojstva, bi morala v Kijevu iziti monografska razprava o našem velikem pisatelju in dramatik. Zanj je že sistematično zbiral gradivo ukrajinski slavist Gorec'kyj, vendar ga je smrt sredi mladostnega poleta, znanstvenega dela in načrtov zaustavila, da ni mogel uresničiti svojega načrta. Tako ne bo minilo le Cankarjevo jubilejno leto brez ukrajinske monografije o našem velikem ustvarjalcu, ampak se je tudi mnogo prezgodaj zaključilo delavno življenje mladega ukrajinskega slavista, ki je svoje literarnozgodovinsko delo skoraj izključno posvetil slovenski književnosti. Čeprav število tujih slovenistov tudi na področju literarne zgodovine razveseljivo narašča in prinaša izredno pomembne dosežke (npr. Scherberjeva monografija o elegiji v slovenski literaturi, prim. JiS 1974/75, št. 7 in 8), je za nas še vedno izjemnega pomena vsak nov raziskovalec naše slovstvene preteklosti, ki more z drugačnimi metodološkimi prijemi in s temeljitimi poznavanjem drugih literatur prispevati k novim osvetlitvam naših literarnih del in osebnosti. Posebej pa so naše pozornosti vredni tisti raziskovalci, ki so se pretežno ali celo izključno posvetili slovenski literarni zgodovini. In med zadnje sodi tudi Ukrajinec Gorec'kyj. Zato je prav, da vsaj po smrti seznanimo slovensko strokovno javnost z njegovim delovanjem in slovenističnimi publikacijami.*

Anatolij Vasylov'ovyč Gorec'kyj je bil 24. nov. 1938 rojen v Odesi, vendar se je že 1945 s starši preselil v Lvov, kjer se je šolal. Po končani srednji šoli (1956) je leto dni delal v gradbeništvu v Donbasu, nato pa na lvovski univerzi Ivana Franka študiral na slavističnem oddelku filološke fakultete. Od leta 1962 je služboval kot profesor ukrajinskega jezika in literature v Donbasu. Jeseni leta 1966 se je potegoval za aspirantsko mesto na oddelku inozemskih slovanskih literatur Inštituta za literaturu T. G. Ševčenka pri ukrajinski akademiji znanosti. Po uspešni preizkušnji je mesto dobil in se pod mentorstvom prof. G. D. Verveza usmerjal v preučevanje jugoslovanskih literatur, posebej slovenske. Z uspešno obranjeno kandidatsko disertacijo *Prežihov Voranc in razvoj »socialnega*

realizma» v slovenski prozi je dosegel položaj mlajšega znanstvenega sodelavca v inštitutu.

Vpogled v značaj in delo inštitucije, kjer je znanstveno deloval Anatolij Gorec'kyj, nam nudi njegov članek (*Viddil zarubižnyh slov'jans'kyh literatur Instytutu literatury im. T. G. Ševčenka Akademiji nauk URSS; Ukrajins'ke slov'janoznavstvo* 5, Lvov 1971, str. 149—150). Oddelek inozemskih slovanskih literatur ukrajinske akademije je označil kot »koordinacijski center za preučevanje slovanskih literatur v Ukrajini«, pri tem pa poudaril, da »njegovu delo inozemska napredna znanost visoko ceni«. Glavni problemi, s katerimi se ukvarja ta kolektiv znanstvenih delavcev, so: razvoj sodobnih slovanskih literatur in vprašanje socialističnega realizma, nacionalne tradicije in novatorstvo, literarni odnosi socialističnih dežel. Vodja oddelka je slovenski komparativist in polonist G. D. Verves, glavni sodelavci pa bohemista I. J. Žurav's'ka in V. I. Ševčuk ter polonistki J. L. Bulahov's'ka in V. P. Vedina. Med mlajšimi sodelavci sta delovala v inštitutu razen slovenista Gorec'kega še bolgaristka V. O. Zaharžev's'ka in kot aspirant hugarist I. Megel. Oddelek izdaja od 1958 tudi interdisciplinarni letni zbornik »Slov'jans'ke literaturoznavstvo i fol'klorystyka«.

Osrednje znanstveno delo Gorec'kega je bila njegova kandidatska disertacija o Prežihovem Vorancu. O njej moremo soditi le po razmnoženem povzetku (A. V. Goreckij: *Prežihov Voranc i razvitie »social'nogo realizma» v slovenski proze*, Avtoferat disertaciji na soiskanje učenoj stepeni kandidata filologičeskikh nauk; Kijev 1969, 27 str.). Avtor vidi osrednjo nalogo sovjetske literarne znanosti v preučevanju revolucionarne umetnosti, ki je v svetu vzniknila pod vplivom oktobrsko revolucije in ki je dosegla najvišjo obliko v socialističnem realizmu. Vendar zaslužijo posebno pozornost prav tako »prehodne stopnje«, kakršno predstavlja tudi slovenski oz. jugoslovanski »socialni realizem«. Osnovno orientacijo pri izbiri teme je Go-

* Glavne biografske in bibliografske podatke sem dobil iz pisma staršev A. V. Gorec'kega Borisu Paternuju 17. dec. 1975

rec'kemu dala razprava ruske slovenistke E. I. Rjabove *K karakteristike »social'nogo realizma« v slovenskoj literature (na materialne prozy)* (Formirovanie socialističeskogo realizma v literaturah zapadnyh i južnyh slavjan, Sbornik statej, Moskva 1963, str. 370—422), zastavil pa jo je tako: »Avtor disertacije si je postavil nalogo, da na primeru dela Prežihovega Voranca... kot najvidnejšega predstavnika 'socialnega realizma' preuči pomen imenovane šole v zgodovini Slovenije. Metodo in stil pisatelja, njegovo idejno problematiko in sistem likov obravnava v povezavi s predhodnim razvojem slovenske proze, s pisatelju sodobnimi smermi, z dosežki drugih jugoslovanskih literatur in, končno, s tendencami sedanje slovenske in jugoslovanske literature v celoti.« V uvodnem poglavju disertacije je Gorec'kyj podal glavne značilnosti slovenskega socialnega realizma v literarnih delih in v kritiki, pri čemer je upošteval tudi novejšo slovensko literaturo o predmetu (zlasti dela Fr. Zadravca). Prvo poglavje disertacije je poimenoval »Oblikovanje metode in stila Prežihovega Voranca« in je v njem analiziral pisateljevo kratko pripovedno prozo od zgodnje novelistike do Samorastnikov. Predmet obravnave v drugem poglavju so trije Prežihovi romani. Tretje poglavje ima naslov »Povojno delo Prežihovega Voranca in tradicije realizma v sodobni slovenski prozi«, analiza pa je usmerjena na vojne pripovedi in na Solzice. V zaključkih Gorec'kyj ugotavlja, da je Prežih osvoobil tematiko slovenske proze popularnih ruralističnih mitov (npr. o moči in o svetosti zemlje). »Prežihov raziskuje usode slovenskih... kmetov v kontekstu revolucionarnih konfliktov našega stoletja, odkriva te kakovostne nove procese, ki so se razvili za njegovega življenja pod vplivom grandioznih dogodkov dobe — prve svetovne vojne, zmagovite socialistične revolucije v Rusiji, splošnega demokratičnega upora v svetu. Junaki Prežihovega, ki se znajdejo v območju teh dogajanj, se povzpno do vloge aktivnih udeležencev, borcev za nacionalne in socialne pravice (liki Tila Oplaza, Nicnarja, Mohorja, Možine, Ahaca Permana). Visoka idejna vsebina proze Prežihovega pa je tesno povezana z novo umetniško obliko — z žanrom socialno-političnega romana. Prav ta žanr je umetniku omogočil tako globoko in polno reproducirati družbeno življenje dežele v prvi polovici našega stoletja.« Skupaj z Ingoličem (Lukarji, Na splavih) označuje Prežiha za začetnika kolektivnega romana v slovenski

literaturi. V sklopu celotnega literarnega dogajanja na Slovenskem, kakor si je temo disertacije tudi zastavil, pa ocenjuje Gorec'kyj vlogo Prežihove proze tako: »V sodobni dilemi med realizmom in modernizmom se nam kaže delo Prežihovega Voranca kot primer pristne ljudske umetnosti. V najboljših spisih Voranca in njegovih sodobnikov — M. Kranjca, A. Ingoliča, I. Potrča, C. Kosmača — je našla utelesitev velika zamisel slovenske literature — 'socialni realizem' s svojo umetniško upodobitvijo resničnosti v revolucionarnem razvoju, s kritiko meščanske družbe in z utrditvijo novega socialističnega ideala.«

Iz posameznih delov disertacije in ob njej so nastale tematsko omejene razprave o pripovedništvu Prežihovega Voranca: Epska naravnost v slovenski socialni prozi (*Epična tendencija v slovenski socialni prozi*, Roman Prežihova Voranca »Doberdob«; Radjans'ke literaturoznavstvo XIII, Kijev 1969, št. 10, str. 77—82), o povestih Prežihovega Voranca (*Zbirka Prežihova Voranca »Samorodky«*; Slov'jans'ke literaturoznavstvo i folkloristyka 5, Kijev 1970, str. 15—24), Lik junaka-revolucionarja v slovenski socialni prozi tridesetih let (*Obraz geroja-revolucionera u slovenski socialni prozi 30-h rokov*; Ukrajins'ke slov'janoznavstvo 3, Lvov 1970, str. 3—11), Na polju slovenske literature (*Na nyvi slovenskogo pys'menstva*; Literaturna Ukrajina, 1970, št. 16 (2713), 27. febr.). Sintetičen pogled na razvoj Prežihovega pripovedništva je podal v razpravi Iz virov ljudskega življenja (*Z džerel narodnogo žyttja*; Ukrajins'ke slov'janoznavstvo 7, Lvov 1972, str. 46—54).

Iz priprav za monografski prikaz življenja in dela Ivana Cankarja je nastala le razprava Vprašanje družbenega napredka in kulture v publicistiki Ivana Cankarja (*Pitannja suspil'nogo progressu i kul'tury v publicistyki Ivana Cankara*; Radjans'ke literaturoznavstvo XIX, Kijev 1975, št. 3, str. 65—74), ki je izšla šele tri leta po smrti mladega literarnega zgodovinarja. Temo razpravljanja si je zastavil z ugotovitvijo, da Cankar sam in skupaj z Župančičem, Kettejem in Murnom pomeni velik prelom v slovenski literaturi in njeno evropeizacijo, ter z vprašanjem, »kako in zakaj je vzniknil na 'provincialnih' slovenskih tleh tako pomemben pojav in v kakšni idejni atmosferi se je formiral«. Po analizi posameznih Cankarjevih publicističnih spisov je zavrnil tezo o odločilnosti

evropskih vplivov na oblikovanje Cankarjeve miselnosti in prišel do zaključka, da je »Cankar izšel iz razmerij slovenske stvarnosti z njenimi revolucionarnimi pretresi« in da je celo »lastna dejavnost gnala umetnika k iskanju novih socialnih in kulturnih obzorij«.

Prav tako je šele po smrti Gorec'kega izšla njegova razprava o socialni problematiki v sodobnem slovenskem romanu (*Socialna problematika sučasnoga slovenskogo romanu*; zbornik Literatura pravdy i progresu, Do pitanja razvityku literaturnogo procesu v krajinah socialističnoji spivdužnosti, Kijev 1974, str. 325—357), ki jo je pisal in končal tik pred prezgodno smrtjo. Po splošnem uvodu, v katerem poudarja, da v 20. stol. s kulturnega gledišča ni več mogoče govoriti o velikih in malih narodih, in predstavi Slovenijo kot najbolj razvito republiko v SFRJ, označi namen svoje raziskave: »Zasledovati usodo socialne problematike na vidnih pojavih slovenske proze, odkriti neke idejne in žanrske zakonitosti, kakor se različno pojavljajo pri raznih avtorjih«. V analizo je pritegnil le romane, »najbolj epično vrsto literature«. Skoraj polovico razprave je namenil Mišku Kranjcu oz. njegovim trem velikim pripovednim zamislim: trilogiji romanov iz sodobnosti Pisarna, Pod zvezdo in Zemlja se z nami premika, tetralogiji iz NOB Za svetlimi obzorji in trilogiji Rdeči gardist. V isto razvojno stopnjo povojne slovenske socialne proze prišteva še romane Antona Ingoliča (največ o Šumijo gozdovi domači) in mlajše Manice Lobnik (Gorniki in čas). V nasprotju s temi romani, ki podajajo protislovja povojnega časa v celovitem zgodovinskem kompleksu, pa usmerjajo svojo pisateljsko pozornost na individualne človeške usode Ignac Kopri-

vec (Pot ne pelje v dolino), Smiljan Rozman (Brusač) in Leopold Suhodolčan (Svetlice). Naslednjo stopnjo v razvoju napredne slovenske proze naj bi predstavljala Kajetan Kovič (Ne bog, ne žival) in Pavle Zidar (Oče naš), medtem ko Drago Grah (Deveta nebesa) pomeni »še en korak na poti utrditve novih humanističnih socialističnih idealov v slovenski literaturi«. Gorec'kyj sicer mimogrede omenja, da v sodobni slovenski prozi obstajajo tudi drugačne oblikovalne tendence, vendar njega zanima le literatura, ki »vedno stoji na straži človeških pravic«.

Gorc'kyj se je v svojih slovenističnih razpravah in člankih vseskozi opiral na preučevanje iz prvih virov in se je zato naučil tudi slovenskega jezika, dasi mu tega znanja ni bilo mogoče več izpopolniti v Sloveniji, kamor je bil že povabljen na seminar za tuje sloveniste. Pozorno je tudi spremljal slovenske literarnozgodovinske razprave, ki so zadevale predmet njegovih specialnih študij. Tako je razen številnih citatov in drugih naslonitev na slovensko literarnozgodovinsko publicistiko napisal tudi recenziji prvega dela Slovenske književnosti 1945—1965 (Slov'jans'ke literaturoznavstvo i fol'klorstyka 7, Kijev 1971, str. 141) in Zdravčeve knjige Oktobrska revolucija in slovenska literatura (Radjans'ke literaturoznavstvo XV, Kijev 1971, št. 11, str. 91—92). Tako širina njegovega slovenističnega obzorja kakor tudi poglobljenost v problematiko novejše slovenske literature vzbujata spoštovanje do mladega ukrajinskega slavista, saj sta bili plod komaj nekaj več kot petletnega študija slovenskega jezika in literature.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

O PREVAJANJU NOVEJŠE RUSKE STILIZIRANE PROZE

Prevajalcu povzročajo veliko težav tako imenovani stilizirani teksti, to je taki, v katerih pisatelj z jezikovnimi sredstvi (morfologijo, sintakso, besednim zakladom) označuje socialni izvor, izobrazbo, poklic, starost, miselnost itd. svojih junakov in (zgodovinsko) dobo, v katero jih je postavil, z drugimi besedami: prevajalec mora paziti, da na primer kmet tudi v slovenskem prevodu govori po kmečko, ne pa papirnato, knjižno.

Ruski pisatelj ima na voljo dokaj obširne možnosti za jezikovno stilizacijo svojih oseb. Jezikovna stilizacija (to je neke vrste jezikovni realizem) je bila znana že srednjeveški ruski književnosti, seveda pa tudi književnosti v naslednjih stoletjih (na primer Fonvizinove komedije). Tudi Puškin je dal veliko na stilizacijo, še več pa Gogolj. Izmed poznejših ruskih avtorjev, ki so zelo pazili na stilizacijo, naj omenimo še Leskova, Saltikova-Ščedrina, L. Tolstoja in